

מול בורא עולם א-2: בין אמונה לידיעה שרה מסינג

מי שמצפה למצוא כאן הוכחות במאת האחוזים ליסודות האמונה – יתאכזב. אילו היה ניתן להוכיח את האמונה הוכחה גמורה – לא הייתה זו קרויה 'אמונה' אלא 'ידיעה'.
(הרב הורביץ מי מפחד משאלות, עמ' 21)

1. מה ההבדל בין "אמונה" לבין "ידיעה"?

2. למה לדעתך הקב"ה רצה שנאמין בו ולא נדע בהוכחה שכלית ודאית שהוא קיים?

ב. אך בכל זאת גדולי הדורות התמודדו עם שאלה זו במספר דרכים. נפתח בניסיון למצוא הוכחה שכלית שיש בורא לעולם. נקרא את הכתבה הבאה:

חברת "סותבי" מלונדון (המארגנת מכירות פומביות ברחבי העולם) הציעה למכירה שעון מיוחד. לטענתה, מדובר בשעון שכולה נוצר במקרה. להלן התיאור "כיצד נוצר השעון" כפי שהופיע במפרט שצרפה לשעון שעמד להימכר (המחיר ההתחלתי לשעון: 1000 דולר): תחילת היווצרותו של השעון הייתה בשנת 1965. בשנה זו אירעה תאונה באזור מעבדת החברה "קסיו" שביפן. כתוצאה מהתאונה, עפה במקרה חתיכת מתכת, שבמקרה הייתה צורתו כשל גוף שעון, ובמקרה היא התעופפה והתיישבה על השולחן של המעבדה. בעלי החברה התייחסו לתופעה המקרית באדישות, ולא שמו לב אליה. ועל כן הניחו לחתיכה להישאר על שולחן המעבדה. אלא שבאביב 1967, אירעה תאונה אווירית באזור של המעבדה. בזמן התאונה התרסק מטוס, ועפה ממנו במקרה חתיכת פלסטיק, שבמקרה גם הייתה לה צורה של עיגול, ובמקרה היא גם התגלגלה לשולחן המעבדה. כתוצאה מהתאונה גם עפו מספר חלקים שבמקרה הייתה להם צורה של גלגלי שיניים ובמקרה הם גם התאימו אחד לשני. ובמקרה הם גם התגלגלו לתוך דלת המעבדה ונכנסו לתוכה, והסתדרו זה לזה במקרה על השולחן (מעצמם), בצורה שבמקרה מתאימה לגלגלי שיניים של שעון. בשנת 1975 התחוללה סופת הוריקן שהעיפה את כל מה שנקרה בדרכה, וחלק של מתכת שבמקרה מתאימה להיות מחוגים, עפה והתיישבה במקרה על שולחן המעבדה. בשנת 1980 נשמע פיצוץ עז מהמעבדה. העובדים המשתאים של החברה רצו מיד כדי לראות מה קרה, ולמרבה הפלא התברר שבמקרה, ללא מגע יד אדם, הסתדרו כל חלקי השעון מעצמם, ועל השולחן היה שעון מורכב בשלמותו. מנהל המעבדה ניגש נרגש אל השעון, קירב אותו לאוזנו, והתברר שבמקרה השעון גם עובד... ומתקתק!

(מקור: http://forums.tipo.co.il/apps/forum/forum_posts.asp?TID=477757&PN=2.)

1. האם מישהו היה מוכן לשלם \$1000 עבור שעון מיוחד זה? למה?

2. האם לדעתך יש בעולם הזה מכשיר כלשהוא שיכול להיווצר במקרה, מתאונה אווירית, פיצוץ או סופת הוריקן?

3. כעת, האם לדעתך העולם עצמו יכול להיווצר במקרה?

ג. רעיון זה מביאים חז"ל במדרש המתאר דו שיח בין כופר לבין רבי עקיבא:

מעשה שבא מין (=כופר) ואמר לר' עקיבא: העולם הזה מי בראו? אמר לו: הקדוש ברוך הוא. אמר לו: הראני דבר ברור (=תוכיח לי). אמר לו: למחר תבוא אלי. למחר בא אצלו. אמר לו ר' עקיבא: מה אתה לובש? אמר לו: בגד. אמר לו: מי עשאו? אמר לו: האורג. אמר לו איני מאמין לך, הראיני דבר ברור! (=תוכיח לי) אמר לו: ומה אראך ואין אתה יודע שהאורג עשאו? (=השיב ר' עקיבא:) ואתה אינך יודע, שהקדוש ברוך הוא ברא את עולמו?

(אוצר המדרשים)

1. איך שכנע ר' עקיבא את הכופר להאמין באלוקים?

2. האם דרך זו לאמונה משכנעת אותך?

ד. כדאי שנכיר: המדען פרופ' נתן אביעזר קובע בספרו, כי אין היום מחלוקת אצל המדענים האם העולם נברא, אלא זו עובדה:

בריאת העולם התקבלה כעובדה מדעית מוגמרת. את העמדה המדעית המקובלת היום בעניין הבריאה סיכם פרופסור פאול דירק חתן פרס נובל מאוניברסיטת קיימברידג'... "אין עוד ספק שהבריאה אכן אירעה בזמן מסוים בעבר... פרופסור סטיפן הוקינג מאוניברסיטת קיימברידג', כותב: "הבריאה נמצאת מחוץ לתחום חוקי הפיסיקה הידועים"... מציטוטים אלו עולה בעליל כי המונח "בריאה" יצא מחזקתם הבלעדית של פרשני התורה, וחדר ללקסיקון המדענים. למעשה, אין עוד אפשרות לקיים דיון מדעי בעל-ערך על קוסמולוגיה בלי שהבריאה תתפוס בו מקום מרכזי.

(בראשית ברא, עמ' 24-25)

ה. נראה את המשך דברי הרב הורביץ:

אם נשים לב נראה כי החלטות חשובות ביותר בחיי החולין שלנו מתקבלות על סמך הסתברות בלבד, ולא על סמך ודאיות: אנו מתחננים על סמך ההסתברות שהנישואים יצליחו אך הרי ידוע לנו שאחוז מסוים של הנישואים מסתיים בגירושין, ובכל זאת די לנו ב-60% עד 95% (תלוי בחוגים השונים) כדי לקבל החלטה גורלית זו... בניתוחים מסוימים יש סיכון ידוע של 10% ויותר לסיבוכים קשים. ובכל זאת די לנו ב-90% ופחות מזה כדי להפקיר את גופנו לאיזמל המנתחים. אנו מולידים ילדים למרות הידיעה כי באחוז קטן מהלידות נולד ילד פגוע מוחין או פיזית. אנו נוסעים במכונית למרות הידיעה כי אחוז מסוים מכלל הנסיעות מסתיים בפגיעה

קשה, נכות או מוות. אנו יוצאים מהבית למרות הידיעה כי יש סיכוי לא מבוטל שהבית ייפרץ ורכושנו ייגנב...
אם כן, מדוע כשהדבר מגיע לאמונה דורשים לפתע כולם הוכחה ב-100%? (מי מפחד משאלות, עמ' 21)

1. הסבירי בלשונך, מה טוען הרב הורביץ? מה דעתך על הטענה?

נתן אלתרמן

להורים חופשיים – זוג מוכר לי מאד
נולד ילד חמוד וחפשי בדעות,
אך בטרם הילד עמד על רגליו
כבר הרגישה האם והרגיש גם האב
כי בזה התינוק, במין דרך פטלית,
נשתרשה נטיה חזקה קלריקלית!
ערב ערב שאל הוא, אותו קלריקל,
מה למטה ומה בשמים מעל,
מי מוציא כוכבים להאיר בלילות
מי יושב ברקיעים המלאים אורה,
מי מוריד הטללים? וכמו-זה שאלות
של אנשי המאה השחורה.
אך ידעו ההורים, עד נפשם כמעט קצה,
לעמוד איתנים למול כל פרובוקציה
וענו לו בנחת תשובות ביולוגיות,
פיזיות, כימיות, אנטרופולוגיות.
ומובן שהאב גם האם שניהם יחד,
עוד חיכו לעיקר, באימה ופחד.
לא לשווא! יום אחד, את הוריו הבוהים
הפיליסטר שאל אם יש אלוקים.
נדהמו אב ואם והחלו לחזות:
איך הגיע אליו השמועה הלזאת?
והוא לשיחה משפחתית זה הסעיף
והוחלט: זאת סיפר לו הסב שבצריף.
אך הסב נשבע בדמעות שלישי,
שאת זו השמועה לא סיפר הוא לאיש.
ובזמן התפילה כה ניזהר הוא כל יום
שנכדו לא ייגש אליו חס ושלום.
והינו מתפלל בנשימה עצורה,
שנכדו לא ישמע את השם הנורא.

והצריף הוא סגור ואטום בתכלית,
שנכדו לא יראהו עטוף בטלית
ועלתה הצעה אז : לקראת הבאות
להגן על הילד מפני השפעות.
ולשמור את נפשו הרכה ופתיה
מגורמי תעיות ותהיה.
אך היה שם חבר הגיוני ומיושב
שאמר, בלי לחזור פעמיים:
לשם כך יש לקום ולהסתיר מפניו
קודם כל אדמה ושמים.
כל כוכב הוא לילד כמין פרובוקטור
אך בזה העולם הסוער וניתך
שום מרכסיסט לא גדל עוד
בתוך אינקובטור,
ואולי פחדנות היא לשמור אותו כך,
קצת עלוב יראה המרכסיסט שיחרוג
מקופסת חינוכו, מעוטף כאתרוג.
לוחמים ותיקים אב, מורה ומורה!
אל תהיו פוחדים כה מעין-הרע!
חוץ מזה שכחו השוקלים ודנים
שגם המה היו קלריקלים קטנים,
ואסון לא קרה, יש דואג ומרחם:
הם גדלו אפיקורסים, ברוך השם.

(* קלריקל = אדם השואף להשליט את שלטון הדת)

פרקי דרבי אלעזר פרק כו) :

"כשהיה אברהם קטן, הוא שאל את עצמו "מי ברא את השמים ואת הארץ, ומי ברא אותי?"
הביט אברהם על השמש המאירה את העולם וחשב שהיא יצרה את השמים ואת הארץ. עמד אברהם
והתפלל אל השמש כל היום כולו. לקראת הערב שקעה כמובן השמש במערב, ועלה הירח במזרח. כשראה
אברהם את הירח והכוכבים חשב שהם חזקים מהשמש, ואמר לעצמו: "הירח ברא את השמים והארץ ואותי,
והכוכבים הללו הם כולם העבדים שלו". אז התפלל אברהם אל הירח במשך כל הלילה כולו. לעת בוקר שקע
הירח במערב ושוב זרחה השמש במזרח, אז הבין אברהם ואמר: "אין בידיהם של אלה שום כח, אדון יש
עליהם - אליו אתפלל ואליו אשתחוה."
על כן מסביר המדרש מדוע התגלה הא-לוהים לאברהם (בראשית רבה, לט, א): משל לאדם שהיה עובר
ממקום למקום עד שהוא ראה אור בעיר אחת. אמר לעצמו האיש - "האם יתכן שאין לעיר מנהיג?"
ראה אותו בעל העיר ואמר לו - "אני הוא בעל העיר". כך פנה הא-לוהים לאברהם ואמר לו - "אני הוא בעל
העולם."

רבנו בחיי – חובת הלבבות השער הראשון, היחוד

רבנו בחיי (נוסח מחדש מתוך ספרו "חובות הלבבות", פרק ו):

יש בני-אדם שאמרו שהעולם נוצר במקרה, בלי בורא שהתחיל אותו או יוצר שיצר אותו, ודבר זה מוזר בעיני, איך בכלל תעלה על הדעת של יוצר חי ומדבר - מחשבה שכזאת. ואם הקורא היה שומע על אדם שראה גלגל של מים המתגלגל להשקות שדה או גינה, וחשב שהגלגל הזה הגיע לשם בלי כוונת אומן שהתאמץ בחיבורו והרכבתו של הגלגל, היה הקורא חושב אותו כטיפש בתכלית הטפשות וממהר לדחות את דבריו.

ומכיוון שהקורא היה דוחה את הרעיון הזה בגלגל-מים קטן ופשוט, שסך הכל משמש רק חלקת שדה או גינה קטנה, איך הוא ירשה לעצמו לחשוב רעיון שכזה על כדור הארץ הסובב כולו (והוא מה שמאפשר את תופעת היום והלילה, עונות השנה והגשמים)?

וחוכמת הטבע היא כה גדולה, עד שאפילו טובי החכמים החוקרים את הטבע עדיין רחוקים מהשגתה, וכל הדברים הללו מאפשרים את הארץ וכל היצורים שעליה. ועכשיו איך יכול אדם לומר שהדבר הזה נוצר בלי כוונת מתכנן, ומחשבה של חכם בעל יכולת!?

והרי ידוע לכל אדם כי הדברים הנוצרים בלי כוונת מתכנן - לא ימצא בהם סימן לחוכמה או ליכולת.

כך לדוגמה, אם פתאום יישפך דיו על נייר לבן, אי אפשר שיצא מזה כתב מסודר ומובן כמו של מישהו הכותב בעט. ואם היה מגיע אדם עם דף שעליו כתב מסודר, ומספר לנו שהדיו נשפך מעצמו על הנייר וכך נוצר הכתב מעצמו, היינו דוחים את דבריו מיד, כי הסדר דורש כוונת מתכנן. ומכיוון שאנחנו מבינים שצורות הכתב לא יכולות להיווצר סתם כך, איך יוכל אדם לומר על דבר הרבה יותר מורכב ועדין, שהיצירה שלו עמוקה עד אין גבול, שהוא נוצר בלי כוונת המתכנן, החוכמה של מי שהוא חכם, והיכולת של מי שהיה יכול לעשות זאת.

וכל מה שהסברתי על מציאות הבורא מובן מצד מעשיו של הבורא, ודי בכך למי שמבין ומודה על האמת, וזו התשובה לפילוסופים המאמינים שהעולם קדמון ונמצא מעצמו.

המדרשים (אייזנשטיין) תמורה עמוד 583

ומעשה שבא מין ואמר לר' עקיבא: העולם הזה מי בראו?

אמר לו: הקדוש ברוך הוא.

אמר לו: הראיני דבר ברור.

אמר לו: למחר תבוא אלני.

למחר בא אצלו.

אמר לו: מה אתה לובש? אמר לו: בגד.

אמר לו: מי עשאו?

אמר לו: האורג.

אמר לו: איני מאמינך. הראיני דבר ברור.

אמר לו: ומה אראה לך, ואין אתה יודע שהאורג עשאו?

אמר לו: ואתה אינך יודע שהקב"ה ברא את עולמו?

נפטר אותו המין.

אמרו לו תלמידיו: מה הדבר ברור?

אמר להם: בניי, כשם שהבית מודיע על הבנאי, והבגד מודיע על האורג, והדלת על הנגר, כך העולם מודיע על

הקדוש ברוך הוא שהוא בראו.

ישתבח ויתעלה שמו לעד ולנצח נצחים, אמן ואמן נצח סלה ועד.

בזה י נישט הגוי כלפי האמונה?

מדוע לא עונה לו ר' עקיבא מיד?

מה ההבדל בין תשובת ר' עקיבא לגוי לתשובתו לתלמידיו?

